

קונטרס

בנין יעקב

חודש

ניסן

אמרים יקרים מפנינים נפלאים
לעורר הלבבות בימים המאירים
להבהיק עיניים ביהלום וספירים

תוכן הענינים

חודש ניסן

ונעריצך קדוש בחודש הזה - העבודה של חודש ניסן דומה הרבה להעבודה של חודש תשרי.....ג

טבת תשפ"א

© כל הזכויות שמורות

להערות אפשר לפנות לטל-פקס : 02-999-8201

או למייל : GMAIL.COM@3122131

ניתן להשיג הקונטרס

בירושלים : 053-31-53-661 050-41-75-336

בבית שמש : 052-76-30-720

כמו כן ניתן להשיג את סדרת הקונטרסים

בנין יעקב על המועדים

אלול - תשרי ♦ הנוכה ♦ שבובי"ם ♦ פורים - ד' פרשיות

חודש ניסן - חג הפסח - ספירת העומר ♦ שבועות ♦ בין המצרים

וכן בנין יעקב על התורה: בראשית ♦ שמות

חודש ניסן

זמרי צדק קרוי בחודש הזה

העבודה של חודש ניסן דומה הרבה להעבודה של
חודש תשרי

מחלוקת אימתי נברא העולם

נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע בגמרא ראש השנה (י: אימתי נברא העולם, רבי אליעזר סובר בתשרי נברא העולם ולרבי יהושע נברא העולם בניסן, והגם שנראו דבריהם כסותרים זה את זה, הרי שהתוספות (שם כו.) כבר יישב זאת בשם רבינו תם, שאלו ואלו דברי אלוקים חיים וצדקו דבריהם יחדיו, כי בתשרי עלה במחשבה לבראות את העולם ולא נברא עד ניסן.

ביאור פנימיות הדברים מצאנו בספרי המקובלים (פרע"ה שער השופר ה), שביארו את דברי התוספות על פי חכמת האמת, ואמרו שבחודש תשרי היה העיבור של העולם, ואילו בחודש ניסן היה עת הלידה והגילוי.

הבלל העולה מן הדברים, שחודש ניסן וחודש תשרי שקולים וחופפים זה לזה, ומה שיש בזה ישנו גם בזה, וכדמוכא במהרש"א (יומא ב.) שביאר ביתר ביאור כיצד משתווים סדר המועדים של חודש תשרי כנגד המועדים של חודש ניסן ותואמים זה את זה, כשסדר המועדות של חודש תשרי מתחיל בראש השנה ומסתיים בשמיני עצרת, ואילו הסדר של חודש

ניסן מתחיל בראש חודש ניסן - היום שנמל עשר עטרות, ומסיים בשביעי של פסח וחג השבועות^[א].

ניסן - זמן של תשובה ופשפש המעשים כבתשרי

על כן תגלה הרבה עניינים המצויים בין בחודש תשרי ובין בחודש ניסן, כשעצם הדמיון של חודש ניסן לראש השנה כבר ידוע ממאמרו המפורסם של סניגורן של ישראל - הרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זי"ע, שאמר שהמלאכים העולים מן עמל וטורח בני ישראל בהכנות לפסח, הוא ממש כאותם המלאכים העולים מן התקיעות בריש שתא, ואף רימוז זאת בר"ת קשר"ק, כידוע.

כך גם מצאנו עניינים שהשוותה בהם חג הפסח ליום הכיפורים, דהנה מסיכים אנו בליל הסדר מעוטפים במלבוש הקיטל הלבן, והרי זה דומה ליום הכיפורים

(א) לשלמות הענין נעתיק כאן את דברי המהרש"א במילואם, וזה לשונו: ונראה לפרש שקראן 'מקרא קודש', על שם כי השבת וכל המועדות נקבעו על יסוד סוד האותיות שם הקודש, והיינו מקרא של אותיות משמו הקדוש שהוא שם הוי"ה, והן אותיות אהו"י שהם בשם אהיה אשר אהיה ובשם י"ה ובשם המיוחד של ד', וכמ"ש אבן עזרא בחידתו על קדושת אלו אותיות אהו"י.

והם מורים על קדושת המועדים שבתשרי, אל"ף רמז על קדושת ראש השנה שהוא א' בחודש, יו"ד היא רמז על קדושת יום הכפורים שהוא י' בחודש, ה"א רמז על קדושת חג סוכות שהוא ביום ה' אחר יוה"כ, וי"ו רמז על קדושת הושענא רבה שהוא ביום ו' אחר יום ראשון של סוכות, וכל מספרם כ"ב רמז על קדושת שמיני עצרת, וכדאמרי' פ' החליל, פר יחידי בשמיני למה כנגד אומה יחידה, משל למלך בשר ודם כו'.

וכן תמצא קדושת המועדים שבחדש ניסן, א' בראש חודש אותו יום נמל עשר עטרות כו' כדאמרי' פ' ר"ע, יו"ד רמז על שבת הגדול מקחו בעשור, שבו נעשה גם גדול, ה"א רמז על קדושת חג הפסח שהוא יום ה' אחר שבת הגדול, וי"ו רמז על קדושת שביעי של פסח שהוא ביום ו' אחר יום ראשון של פסח, גם וי"ו רמז על חג השבועות שהוא ו' ימים בחדש.

בנין חודש ניסן יעקב ה

שאף בו נהגו בני ישראל להתעמר במלבוש זה, וככהן הגדול שהיה משמש לפני ולפנים בבגד לבן[ב].

אולם עמוד התווך ובריה התיכון החופף בין שני חדשים אלו, הוא עניין התשובה, וכשם שבחודש תשרי יש לשוב בתשובה שלימה ולסלק את היצר הרע היושב על מפתחי הלב, כן גם עתה בחודש ניסן שצריכים להתעורר בתשובה ולכער את השאור שבעיסה, דהיינו החמץ שרומז לאותו מלך זקן וכסיל – היצר הרע.

השל"ה הק' במסכת פסחים (מצה עשירה – תה, וכן הוא ב'עבודת ישראל' לשכת הגדול ובעוד ספרים) פירש בדרך זה את המשנה הראשונה במסכת פסחים – "אור לארבעה עשר בודקין את החמץ", וביאר בזה הלשון: "וסדר הנכון, יפשפש אדם במעשיו, ויבדוק חמץ הנגלה וגם החמץ הנסתר, ויבדוק כל החורין וסדקין, כי הקדוש ברוך הוא בוחן לבבות"[ג].

(ב) מקור דברים אלו הוא מן הספר 'דברי נגידים' (עמוד מא) לרבינו המהר"ל מפראג זי"ע, שכתב שם וז"ל: ענין לבישת הקיטל נוהגים ללבוש בגד לבן לביל פסח לעבודת הסדר. כי גוון הלבן הוא גוון פשוט בלי שום הרכבה. וזה מורה שהגאולה היתה מצד עולם העליון הנבדל והפשוט בכה אתערותא דלעילא ולא מצד שום עולם המורכב. וכדמיון זה היה הכה"ג משמש ביום הכפורים לפני ולפנים בבגדי לבן בשביל שהיה קונה מדרגה העליונה. וליל שמורים הוא כיום הכפורים בזה הענין. וטעם שניהם נסתר.

(ג) ראה את דברי השל"ה הק' בשלמותם, בו מפרש את כל פרטי התשובה על פי אופני וחיובי בדיקת החמץ, וזה לשונו: אור לארבעה עשר בודקין כו' (פסחים ב א). וסדר הנכון, יפשפש אדם במעשיו, ויבדק חמץ הנגלה וגם החמץ הנסתר. והבדיקה לאור נר יחידי, רצה לומר, לה' לשמו, ה' אורי וישעי' (תהלים כו, א). ו'אור לארבעה עשר' מציל מן נאם ה' אשר אור לו בציון' וגו' (ישעיה לא, ט) שהוא הגיהנם. וכן ברר אברהם אבינו גליות וגלות מצרים, שהוא סלוק החמץ כדי להנצל מגיהנם, כדאיתא בבראשית רבה פרשת לך לך (פמ"ד סכ"א).

ויבדק כל החורין וסדקין (פסחים ח א), כי הקדוש ברוך הוא בוחן לבבות. גם הרבה עברות שהאדם דש בהן ונשכחות ממנו, הקדוש ברוך הוא זוכר כל הנשכחות, על כן יבדקם לתקנם בעודו בחיים חיותו. וכמו שבדק עברות שבינו למקום, כן בודק שבינו לחברו. וזהו חור

אפילו ה'פרי מגדים' בהלכות הפסח (משבצות זהב סימן תצ"ס"ד) עוסק בחובת התשובה ביומין דניסן, וכה כתב: "והנה יש לומר בניסן נגאלו ובניסן עתידים ליגאל, והדבר תלוי בתשובה, כי אנו נקראים בנים למקום ולא כעבד שמכרו רבו", וכן מצאנו עוד רבות בספרים הקדושים[ד].

עסק התשובה - כדי שתאכל המצה במקום קדוש

ועמדו רבותינו לבאר מפני מה עבודת התשובה היא חובת השעה בימים אלה, ואמרו שהטעם לזה הוא כדי שיתקין את עצמו להיות ראוי לקבל את הקדושה הגדולה של הפסח, ובפרט בהדחת גופו מן הטומאות בכדי שיהיה טהור וקדוש בקדושה של מעלה עוד בטרם שמכנים לשם את המצה הדומה לקרבן מנחה לה, כי את המצה יש לאכול כשהוא קדוש ומקומו קדוש.

הנה תורתנו הקדושה אמרה (ויקרא ו, ט) "מצות תאכל במקום קדוש וגו' לא תאכל חמץ וגו' קודש קדשים הוא", וכתב על זה במהרש"א (פסחים קטז:): והא לך לשונו: "מצות תאכל במקום קדוש, דהיינו מתוך הקדושה וסמרא דימינא, מסיים כי 'קודש קדשים היא' ואין ראוי להיות בה חמץ מסמרא דשמאלא", ומוסיף כאן

שבין אדם לחברו כו' (שם). וכל אחד בודק ומתקן מה שיודע, ומה שנעלם מבטל ומוחל אחד לחברו, הן ממון הן שאר דברים שביניהם.

וכתב רמ"א בהגה"ה בשלחן ערוך (או"ח סי' תלג ס"א), צריך לבדק הכיסין. אמת, כי הכיסין צריכין בדיקה ביותר, כי רב עברות בממון, ותלוי בלב - 'לא תחמד', והלב תלוי בכיס (ירושלמי סוף פ"ח דתרומות). ועקר חמץ - עכבר נכנס (פסחים י ב), עכברא דשכיב אדינרי (סנהדרין כט ב), ומי שעשה ביתו אוצר צריך בדיקה (פסחים ו א). וקל להבין. בתי כנסיות ובתי מדרשות צריכים בדיקה (ירושלמי פסחים פ"א ה"א), אף שהמקום קדוש, צריך לבדק סדר הלמוד וסדר התפלה כו'.

(ד) ראה כדברים האלה בידגל מחנה אפרים פרשת בא ד"ה החודש, 'מאור ושמש' פרשת ויקרא ד"ה והנה, 'ייטב לב' פרשת תרומה ד"ה ועשית.

המהרש"א ואומר: "וזהו טעם אכילת מצה בליל פסח כדמיון המנחה לגבי כהן, כי אז נתקדשו כל ישראל להבדיל בין ישראל למצרים".

ביתר ביאור, הבט נא בלשונו המהור של הרה"ק ה'תפארת שלמה' זי"ע (מועדים - שבת הגדול), מה שכתב לפרש פסוק זה, וכך הוא אומר: "הנראה לרמז בזה גודל מעלות אכילת מצה שהוא דומה קצת לאכילת קדשים, כי הנה כל המצות הם נעשים בגופו של האדם מבחוץ, אך מצות אכילת מצה ואכילת קדשים הם נכנסים בגופו של האדם בפנים לכן נקראו קרבנות שמקרבת את האדם ברפואת הנפש בפנימיות".

"וגם ענין אכילת מצה הוא נקרא בזה"ק (זוהר ב קפג, ב) 'מיכלא דאסוותא', כי הוא רפואת הנפש בפנים והוא גם כן תועלת לאדם על ידי שמכין את עצמו בהכנה דרבה בתשובה ומעשים טובים שיהיה הגוף טהור ומוכן להכניס הקדושה בתוכו על ידי אכילת מצה, וזהו שכתוב 'מצות תאכל במקום קדוש' - בהכנה הראויה אז בחצר אוהל מועד יאכלוה, כמו אכילת קדשים בחצר אוהל מועד".

חזינן מכל האמור כאן, שהימים האלו דורשים הכנה מרובה מתוך תשובה ופשפוש המעשים - ממש כמו בחודש תשרי - כדי שיהיה מוכן לקבל ההשפעות הנשגבות מחג הפסח^[ה], ובכדי שיהיה גופו מוכן לאכול המצה בקדושה וטהרה ככהן האוכל קדשים בטהרה.

עבודת חודש תשרי במחשבה ועבודת ניסן במעשה

ברם, כאשר נרד לשורשם של דברים להתבונן בהעבודה של חודש ניסן, נגלה שעל אף שבהרבה עניינים הוא דומה לחודש תשרי, מכל מקום תמצא כמה מיני הבדלות וחילוקים המבדילים בין חודש ניסן לחודש תשרי, אבל שניהם גם

(ה) ראה מה שכתב בעבודת ישראל' לשבת הגדול (ד"ה 'בגמרא אור לארבעה עשר'), הובא לקמן במאמר 'לא ימצא בבתים' בהערה הראשונה ומשם תדרשנו.

יחד משלימים הם זה את זה בכל חלקי עבודת השי"ת, והעבודה הוא לקרב אותם אחד אל אחד עד שיהיו לאחדים בידינו ויחדיו יהיו תמים.

כפי שכתבו בתוספות (ראה לעיל), שבריאת העולם הייתה גם בחודש ניסן וגם בחודש תשרי, אלא שבחודש תשרי עלה המחשבה לברוא את העולם ובחודש ניסן היה הבריאה בפועל ממש, ולפי זה יש לנו לומר החילוק לדין בין ניסן לתשרי, שעיקר העבודה בחודש תשרי הוא יותר בחלק של המחשבה, אבל בחודש ניסן יש להתייגע יותר בחלק של המעשה.

וזוהו באמת הנפקא מינה בין עבודת שני חודשים אלו, כי בחודש תשרי חוינן שעיקר העבודה הוא יותר במוח ובלב, לחשוב מחשבות בקבלת עול מלכות שמים על ידי מלכויות זכרונות שופרות ובתפילות ותחנונים, מה שאין כן חודש ניסן שעיקר העבודה הוא יותר בכלי המעשה, במירוק ובצחצוח הכתים, בביעור החמץ ובהכנות המרובים לקראת הפסח הממשמש ובא, בעבודה רבה ויגיעה עצומה בכל רמ"ח איבריו ושם"ה גידיו.

כך גם מצאנו בספרים הקדושים (יישב לב תרומה ועוד) שהיו מחלקים בין ניסן לתשרי, שבחודש תשרי על ידי שמתירא ביותר מאימת הדין, הרי שעושה כל עבודתו מתוך יראה, אבל בחודש ניסן זוכר את כל חסדי הקב"ה אשר עשה עמנו בהוציאנו ממצרים ועל ידי זה זוכה לעבוד את השי"ת מתוך אהבה וחבה.

בתשרי עובד את ה' בציבור ובפסח בניתו פנימה

עוד מצאנו חילוק בין חודש ניסן לתשרי, שהרי העבודה של חודש תשרי, על פי הרוב, מתקיים ברב עם הדרת מלך ובפרהסיא, כאשר למן תחילת ימי הרחמים והרצון מרבים להתכנס בבתי הכנסיות לשפוך שיח ותחינה לפני המקום ברוך הוא, שעות ארוכות הרבה יותר מן הרגיל נמצאים כל ישראל בבתי כנישתא אנודים יחד לעבוד את השי"ת אל הרנה ואל התפלה.

כמו כן גם בחג הסוכות יוצאים ומתקהלים עם ישראל לעבוד את השי"ת כל העם יחדיו, בקול גלת ורגן ובמקהלות ברכו את ה', ויהי בישראל מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל.

אבל שונה לגמרי הוא חודש ניסן, שאז כמעט ולא משים מתוך האוהל, אלא כל אחד שווה בביתו בימים של ערבי הפסחים, ובזמן זה מצחצחים את הבית למן המסד ועד הטפחות, מחזקים את בדי הבית וגוחנים בכל החורין והסדקין שבביתו לתור אחר חמץ כלשהוא שאולי נסתר מחמתו, הבית הוא מרכז העבודה והיגיעה בחודש הנוכחי.

גם בימי היום טוב עצמם מיוחד חג הפסח בזה שכל אחד נמצא בביתו פנימה ומקפיד שם על מנהגי אבותיו ואבות אבותיו, ואין מתערבים בבתי אחרים, אפילו בבתי היראים והשלמים ביותר, ואין זאת אלא כי זהו העבודה של הפסח, לתקן ולהעמיד את הבית על יסודותיו ושורשיו הקדומים.

ויסוד דבר זה נובעים שורשיו מהררי קודש, מקרבן הפסח אותו היינו מקריבים ואוכלים בזמן שבית המקדש היה קיים, שכל צורת ואופן אכילת קרבן הפסח היה מצטמצם לתוך הבית פנימה, כמאמר הכתוב (שמות יב, ג) "ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית", ואינו נאכל אלא למנויו ואסור לעבור מחבורה לחבורה, כי זהו מהות העבודה של הפסח, הבית.

כל כבודה בת מלך פנימה

עתה, משהתברר לנו שעבודת הימים האלה מוקדש לתוך הבית פנימה, אזי זה המקום והעת לציין ולהוקיר את חלקן של נשי ובנות ישראל הכשרות, הנוטלות חלק בראש של ההכנות לחג הפסח הקרב ובא בבתי ישראל.

ואפשר לומר טעמא במילתא שהן זכו לזה, היות ואמרו בגמרא (סוטה יא:): "בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים", על כן כשם שבימים ההם היה חלקם רב בהכנת גאולתן של ישראל ממצרים, כך

גם עתה נותנים הן את כוחן ויגיעתן בהכנות הגדולות לקראת חג הפסח זמן גאולתנו ממצרים.

על כן, בעת הזאת שהוא זמן פשפוש ובדיקה בחורין ובסדקין, הרי שיש גם לעמוד על המשמר על תקנת בנות ישראל, ולראות שעדיין עומדות הן בצדקותן כמימים ימימה, בכל העניינים והנושאים, וכל כבודה בת מלך פנימה, וכשם שבאותו הדור נגאלו ישראל בזכות נשים צדקניות כן אף עתה יזכו הן להחיש את גאולתנו ופדות נפשנו במהרה בימינו.

